

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 1.

Uit deze bron blijkt dat Tycho Brahe past bij verschillende kenmerkende aspecten van de zestiende eeuw.

- 4p **2** Toon dit aan voor **twee** verschillende kenmerkende aspecten van de zestiende eeuw en ondersteun je antwoord telkens met een andere verwijzing naar de bron.

In 1615 schreef de sterrenkundige Galilei nadat hij kritiek had gekregen op zijn theorie over het heelal: "Ik geloof niet dat dezelfde God die ons zintuigen, verstand en intellect heeft gegeven, bedoelde dat we daar geen gebruik van zouden maken."

- 2p **3** Leg uit welke wetenschappelijke methode, die past bij de zeventiende eeuw, Galilei ondersteunde met deze uitspraak.

Drie gegevens over liedjes in de vroegmoderne tijd:

- 1 In de zestiende eeuw zongen inheemse volken in Amerika liedjes over roofzuchtige Spanjaarden met woeste paarden.
- 2 In de achttiende eeuw werd op de suikerrietvelden van Barbados een Afrikaans liedje gezongen met de tekst "meester kocht mij, hij zal me niet doden".
- 3 In de achttiende eeuw zongen Amerikaanse kolonisten het liedje *Yankee Doodle*, waarmee ze de Britse troepen bespotten.

- 3p **4** Noem voor elk liedje apart het kenmerkend aspect uit die tijd dat bij het liedje past.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 2.

Historici beschouwen het *Mayflower Compact* als een belangrijk document voor de politieke verhouding tussen Engeland en de kolonisten in Noord-Amerika.

- 3p **5** Geef hiervoor een argument door:
- zonder bron aan te geven welk politiek motief de opstellers van het document hebben om hun trouw aan Jacobus I te benadrukken, en
 - met bron uit te leggen dat de kolonisten met het *Mayflower Compact* de macht van Jacobus I willen beperken.

Gebruik bron 3.

In 1602 wordt in de Republiek de handelsonderneming VOC opgericht.

- 3p **6** Geef aan:
- welk kenmerkend aspect van de zeventiende eeuw past bij de oprichting van de VOC, en
 - waardoor deze instructie het doel van de VOC ondersteunt, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 4.

Tijdens de Verlichting worden boeken met prenten voor kinderen gepubliceerd.

3p 7

Licht dit toe door:

- met een verwijzing naar de prent aan te geven welk verlicht denkbeeld wordt verspreid, en
- te verklaren dat Pieter 't Hoen zijn boodschap met een boek met prenten overbrengt.

In de achttiende eeuw richtte de gouverneur van de Nederlandse kolonie Suriname een soldatenkorps op, om een einde te maken aan opstanden en vernielingen door weggelopen slaafgemaakten. Voor het korps werden Surinaamse slaafgemaakte mannen geselecteerd.

Enkele gegevens:

- 1 De vergoeding die plantage-eigenaren kregen voor een geselecteerde man was een stuk hoger dan de economische waarde van de slaafgemaakte.
- 2 Leden van het korps kregen een militaire training en wapens om te vechten.
- 3 Leden van het korps konden hun vrouwen en kinderen, die ze moesten achterlaten op de plantages, bezoeken.

De plantage-eigenaren waren eerst tegen de oprichting van het korps, maar het korps bleek wel effectief.

2p 8

Verklaar, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een ander gegeven:

- waardoor de plantage-eigenaren eerst tegen de oprichting van het korps waren, en
- waardoor de geselecteerde slaafgemaakten onder druk stonden om zich in te spannen voor het korps.

Let op: je mag een gegeven maar één keer gebruiken.

Vroegmoderne tijd

bron 1

In 1593 beschrijft de Engelsman Fynes Moryson het huis van de Deense sterrenkundige Tycho Brahe:

Op de wanden van dit kleine huis waren portretten van alle beroemde astronomen geschilderd, voorzien van bijpassende teksten: "God groet de helden. Gegroet oude Timocharis¹⁾, die het vóór anderen heeft gedurfd om de uithoeken van de hemel te bestuderen. Ook jij Hipparchus¹⁾, die gemeten heeft wat de banen van de zon en de maan zijn en alle sterren aan de hemel." (...) Op de beste plaats had deze heer Tycho Brahe zijn eigen portret laten aanbrengen, met de volgende tekst: "Met het oude en met mijn eigen onderzoek heb ik de plek van de sterren bepaald. Laat het nageslacht mijn werk maar beoordelen."

noot 1 Timocharis en Hipparchus zijn Griekse astronomen die leefden in de derde en tweede eeuw voor Christus.

bron 2

Bij aankomst in Amerika in 1620 stellen kolonisten een overeenkomst op. In dit *Mayflower Compact* staat:

In de naam van God, Amen. Wij, die dit document hebben ondertekend, zijn de trouwe onderdanen van onze ontzagwekkende soevereine heer, koning Jacobus¹⁾ (...). Na een reis te hebben ondernomen om de eerste kolonie te stichten in de noordelijke delen van Virginia, voor de glorie van God, de bevordering van het christelijk geloof en de eer van onze koning en ons land, verbinden en verenigen we onszelf tot een burgerlijk politiek lichaam met deze overeenkomst. (...) voor onze betere organisatie en behoud (...). Op grond hiervan stellen wij van tijd tot tijd rechtvaardige wetten, verordeningen, aktes, grondregels en ambten op, die wij het meest geschikt achten voor het algemene welzijn van de kolonie, waaraan wij alle gepaste onderwerping en gehoorzaamheid beloven.

noot 1 Dit is Jacobus I, de Engelse koning.

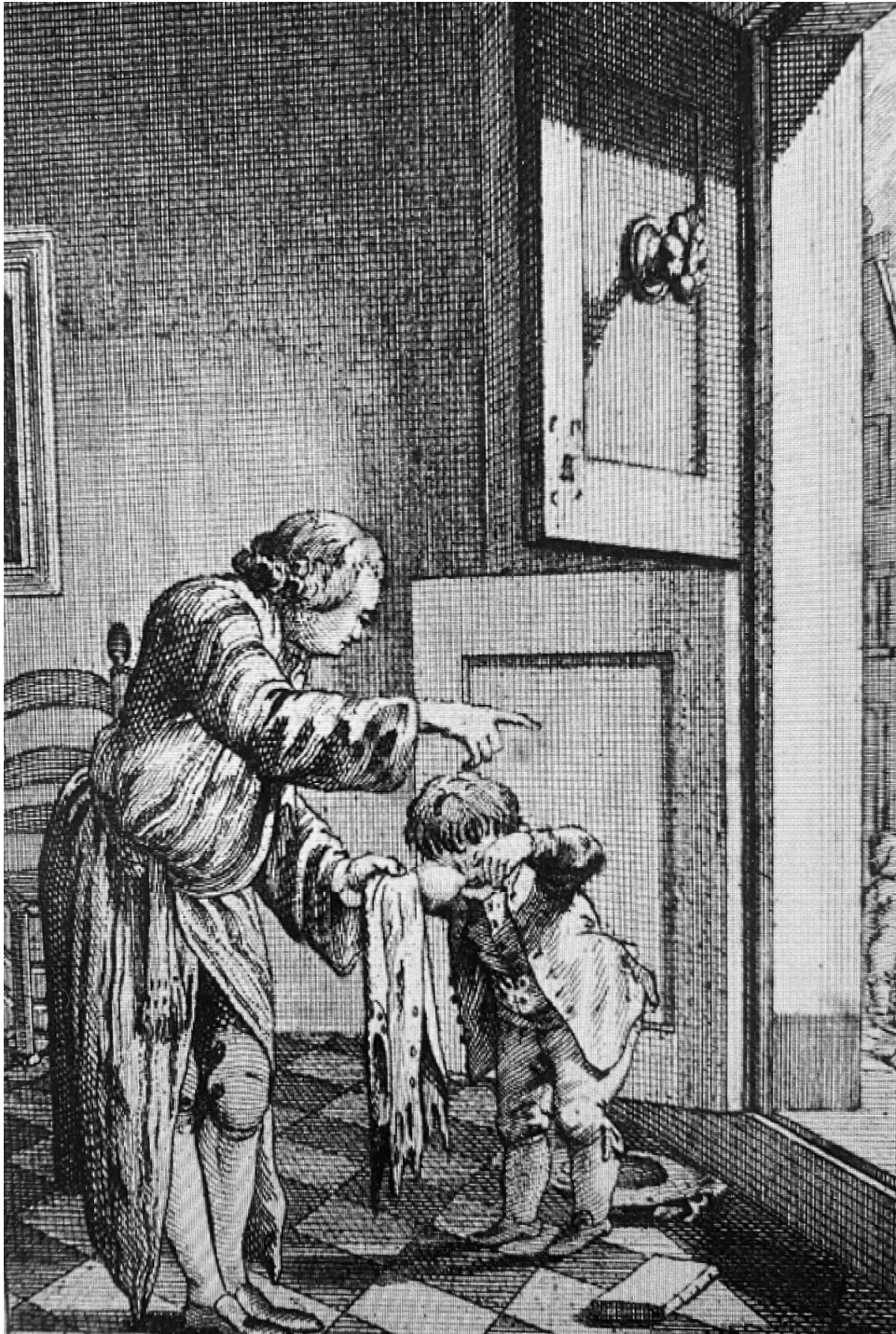
bron 3

In september 1622 stuurt de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) twee schepen naar de pas ontdekte kust van Australië met de instructie:

Ga op verschillende plekken aan land en onderzoek de kust grondig om vast te stellen of het wel of niet bewoond is, hoe het land eruit ziet en onderzoek de bevolking, hun steden en dorpen. Hoe hun rijken zijn verdeeld, hun godsdienst en hun politiek, hun oorlogen, hun rivieren, de vorm van hun schepen, hun visgronden, hun werkplaatsen en ambachten. (...) Aan al deze wetenswaardigheden en verder alles wat de moeite waard is, moet je aandacht schenken, en die zorgvuldig opnemen in het logboek van de reis.

bron 4

In 1778 publiceert Pieter 't Hoen het boek *Nieuwe proeve van kleine gedichten voor kinderen* met daarin deze afbeelding:

Toelichting:

De prent hoort bij een gedicht waarin Piet tegen zijn vader zegt dat hij niet langer naar school wil. De prent toont het moment dat Piets vader hem armoedige kleren geeft en zegt dat als Piet lui wil zijn, hij dan maar een bedelaar moet worden. Piet krijgt daarna spijt en wil toch weer naar school.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.